

Nazariï Loštín

Бібліотека монастиря Бернардинців у Львові та її користувачі в 1771-1784 роках

Rocznik Lubelski 42, 19-32

2016

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

НАЗАРІЙ ЛОШТИН
Lwów (Ukraina)

Бібліотека монастиря Бернардинців у Львові та її користувачі в 1771–1784 роках

.....
**Biblioteka klasztoru Bernardynów we Lwowie
i jej użytkownicy w latach 1771–1784**

W tekście przeanalizowano strukturę czytelników biblioteki klasztoru Bernardynów we Lwowie w ostatnich latach istnienia studiów zakonnych funkcjonujących przy klasztorze. Ponadto podjęto próbę odtworzenia zakresu zainteresowań czytelników biblioteki klasztornej.

Słowa kluczowe: bernardyni, Lwów, klasztor Bernardynów św. Andrzeja we Lwowie, biblioteka, zainteresowania czytelników
.....

Монастир бернардинців (францисканців-обсервантів) у Львові постав у 1460 р. з фундації руського старости Анджея Одровонжа. З 1578 р. при монастирі існував новіціат, перша згадка в джерелах про орденські студії в монастирі датується 1592 р. Під час філософсько-богословських студій монахи вивчали казуїстику, а згодом моральну теологію¹. Орденські студії при монастирі на початку XVII ст. перетворені на *studium generale* I класу (ліквідовано у 1783 р.)², що давало можливість присвоювати наукові ступені в межах ордену³. У 1785 р. видано касаційний декрет, однак завдяки старанням тогочасного провінціала о. Владислава Гейна декрет було скасовано. Проте у монастиря була конфіскована бібліотека, одну частину якої потім вдалося викупити, а іншу було вивезено до Відня та частково передано до бібліотеки Львівського університету⁴.

Наявність у чернечій обителі великої бібліотеки була однією з умов існування орденських генеральних студій при францисканському монастирі⁵. Монастирська бібліотека отців-бернардинців добре поповнювалась у XVI–XVII ст., зокрема книги до неї передавали сандомирський декан Зигмунт Собек, львівський канонік о. Ян Опатовчик, Войцех Бабський, Адам Подфіліпський, шляхтич Пьотр Беля-

1 О. Дух, *Бернардинці (францисканці-обсерванти)*, „Енциклопедія Львова”, Львів 2007, т. 1, с. 219.

2 A. Betlej, *Kościół pw. św. Andrzeja i klasztor OO. Bernardynów*, [y:] *Materiały do dziejów sztuki sakralnej na ziemiach wschodnich dawnej Rzeczypospolitej*, cz. 1: *Kościół i klasztory rzymskokatolickie dawnego województwa Ruskiego*, t. 20, Kraków 2012, с. 13.

3 О. Дух, *op. cit.*, с. 219.

4 J. Krętosz, *Archidiecezja lwowska obrządku łacińskiego w okresie józefinizmu: 1772–1815*, Katowice 1996, с. 265.

5 N. Šenocak, *Franciscan Studium Generale: A New Interpretation*, [y:] *Philosophy and Theology in the 'Studia' of the Religious Orders and at the Papal Court*, ред. K. Emery, Jr., W.J. Courtenay, S.M. Metzger, Turnhout 2012, с. 230.

вський, перший провінціал русько-литовської провінції ордену Войцех Гіза, а також ченці монастиря⁶.

Тематичний склад бібліотеки монастиря станом на середину XVIII ст. можна відтворити на основі каталогу, що укладений у 1747 р.⁷ Ймовірно, що книги у монастирській бібліотеці зберігались в спеціальних шафах (армаріумах), про що свідчить схема опису книг у каталозі: спершу вказано номер шафи (напр. *Armarium 1num*), далі – подається тематичний зміст збірки, після чого у вигляді таблиці вказуються книги (назва книги і автор, формат, порядковий номер).

До складу бібліотеки бернардинського монастиря у Львові входили книги із таких тематичних категорій: Святе Письмо та його тлумачення, праці докторів теології, спекулятивна, догматична та контрверсійна теологія, моральна теологія та канонічна література, філософські та історичні книги, проповіді, духовні книги, історичні книги, змішані книги, французькі та італійські книги, заборонені видання. Також окремі невеликі збірки зберігались в інших приміщеннях, наприклад у скрині лектора філософії чи скрині проповідників, або магістра новіціату. Загалом у бібліотеці зберігалось понад 3763 друкованих та рукописних книг.

У бібліотеці Львівського університету зберігається реєстр використання книг із бібліотеки монастиря. Назва документу: *Connotatio accipientium et restituentium libros hujus bibliothecae. Anno Domini 1771. Die III maj*. У формі впису вказано: коли, які книги та хто взяв у користування із бібліотеки, а також дата повернення. Реєстр вівся з 1771 р. по 1784 р. На основі цього документу спробуємо відтворити читацьку аудиторію бібліотеки монастиря Св. Андрія оо. бернардинців у Львові в останні десять років до її поділу, а також останніх років функціонування *studium generale* при монастирі. Окрім того, реєстр дає змогу відтворити коло інтересів читачів бібліотеки.

Документ укладений на 31 аркуші, кожен з яких розділений на дві колонки *Accipientes* (Отримав) та *Restituentes* (Повернув)⁸. У першу записували такі дані: дата запису, хто отримав книги, назви книг. У декількох випадках вказується якою мовою книги (напр. *in idiomate italico, unus libros italicum, libellum gallicum*). Лише для перших 48 записів, а згодом ще 5, вказано дату повернення книг, у решті випадків запис обмежено фіксацією повернення книг. Загалом здійснено близько 355 записів, у більшості латинською мовою (лише декілька разів запис здійснено польською, двічі запис продубльовано двома мовами).

Таб. 1. Соціальне середовище читачів бібліотеки монастиря бернардинців у Львові

Соціальне середовище	Кількість читачів	Відсоток від загальної кількості
Духовне	109	86,5%
Світське	17	13,5%
Разом	126	100%

Джерело: Наукова бібліотека Львівського національного університету імені Івана Франка, Відділ рукописних, стародрукованих та рідкісних книг ім. Ф.П. Максименка [далі: НБ ЛНУ, ВРСРК], Ркс. 287 III.

6 E. Różycki, *Książka polska i księgozbiory we Lwowie w epoce renesansu i baroku*, Wrocław 1984, s. 181.

7 Наукова бібліотека Львівського національного університету імені Івана Франка, відділ рукописних, стародрукованих та рідкісних книг ім. Ф.П. Максименка [далі: НБ ЛНУ, ВРСРК], Ркс. 286 III *Catalogus librorum bibliothecae fratrum Minorum Leopoliensium apud S. Andream z r. 1747*, арк. 1.

8 *Ibidem*, Ркс. 287 III *Connotatio accipientium et restituentium libros hujus bibliothecae [Fratrum Minorum apud S. Andream], Anno Domini 1771. Die III maj*, арк. 3.

На основі реєстру вдалось встановити імена 126 користувачів монастирської бібліотеки (*Додаток 1*), а також здійснено спробу визначити їхню приналежність до духовного чи світського середовища. Враховуючи, що львівська книгозбірня була головною у Руській провінції ордену, нею могли користувались не лише місцеві ченці, й бернардинці з інших обителей провінції.

Представники церковного середовища більше ніж у шість разів перевищують світських читачів бібліотеки, що логічно пояснюється релігійною спрямованістю тематики книг у бібліотеці, а також одним з головним завдань функціонування бібліотеки – забезпечувати інтелектуальну допомогу для навчання в орденських студіях, що діяли при монастирі, а також допомагати ченцям-бернардинцям у підготовці до душпастирської та проповідницької діяльності.

Таб. 2. Походження читачів бібліотеки монастиря бернардинців у Львові

Походження	Кількість читачів	Відсоток від церковного середовища
З ордену	90	82,6%
З інших орденів	14	12,8%
Біле духовенство	5	4,6%
Разом	109	100%

Джерело: НБ ЛНУ, ВРСРК, Ркс. 287 III.

Серед представників власне бернардинського ордену читачами бібліотеки були як і рядові ченці (ймовірно ті, хто записаний до реєстру читачів без вказування титулатури при генеральних студіях чи проповідницької діяльності). Серед ченців найактивнішими читачами були брати Клементин (записаний до реєстру 21 раз, є найактивнішими користувачем бібліотеки) – ймовірно йдеться про Клементина Снідлярського, що фігурував у 1778 р. як суддя на богословському конкурсі у Львові, Паулюс (20 записів, зокрема один раз записаний як вікарій) та Урбанус (13). Інші монахи фігурують у більшості по декілька разів (1–4 записи, два ченці фігурують 5 разів та один – 8). Серед цих ченців можна ідентифікувати брата Ангела Криницького – львівського кафедрального пенітенціарія, та Габрієля Свентельського – викладача бернардинської гімназії у Збаражі.

Щодо ченців, які викладали на орденських генеральних студіях при монастирі найактивнішими читачами були брати Патрицій, генеральний лектор теологічних студій (14 записів), Теренціан, декан філософських студій (7 записів), Сальватор, лектор філософії (6 записів), Симфоріан, генеральний лектор теологічних студій (6 записів), Григорій, лектор філософії (5 записів), Еусебій, декан теологічно-спекулятивних студій (4 записи) та Іларіон, декан теологічних студій (3 записи), а також брати Петро, генеральний лектор теологічних студій (2 записи) й Бенвенут, для якого вказано лише *S[tudio] T[heologico]* (2 записи). Також у 1775 р. читачем бібліотеки був брат Бенедикт Котфіцький – колишній провінціал Руської провінції ордену в 1757–1760 рр. та в 1766–1769 рр. лектор теології⁹.

Скориставшись списком лекторів Руської провінції ордену бернардинців можемо спробувати встановити детальнішу інформацію про читачів-лекторів монастирської бібліотеки. Ймовірно, що у випадку брата Патриція йдеться про Патриція Шлейнігера, який у 1769–1779 рр. фігурує як викладач філософії у Же-

9 о. N. Golichowski, *Przed nową epoką. Materiały do historii OO. Bernardynów w Polsce*, Kraków 1899, с. 183–184.

шуві¹⁰. У випадку брата Теренціана можливо йдеться про Теренціана Сокульсько-го, викладача філософії у Жешуві (перед 1779 р.) та Збаражі (1780)¹¹. Стосовно Симфоріана – то ймовірно це Симфоріан Размюсевич, викладач теології у Львові в 1776 р. та цензор книг у Львівській архідієцезії¹². Брат Сальватор – ймовірно Сальватор Радлінський, лектор-юбілят (один із найвищих титулів у системі францисканської освіти¹³), генеральний дефінітор ордену, перший парох парафії Св. Андрія¹⁴, що була утворена внаслідок секуляризаційних реформ у 1809 р., провінціал Руської провінції ордену в 1806–1816 рр¹⁵.

Також серед читачів фігурують ченці-проповідники Євстахій (1 запис), Верекунд (8 записів), Алексіус (3 записи), Колумбін (8 записів), Ламберт (4 записи), Міхаель (1 запис), Фортунат (10 записів), Понтіан (6 записів), Матіас (5 записів) та Бруно (3 записи). Окрім ченців з монастиря бернардинців, бібліотекою користувались монахи з інших орденів. Серед читачів натрапляємо на ченців з орденів францисканців (брат Корнеліус та о. Протус), кармелітів (брати Еліас Песнятовський та Вікторин Мяковський, професор теологічних студій), францисканців-реформатів (брати Йоанн та Ксаверій), домініканців (брат Станіслав Раустрик), тринітаріїв (брат Александер від Св. Розарію та Домінік від Св. Гіацинта, лектор теологічних студій). Враховуючи практику надання чернечих імен, до кармелітів або ж тринітаріїв можна віднести брата Самуеля від Св. Розарію. Також читачем бібліотеки у 1773 р. був член Товариства Св. Колумбана А. Кнобляух.

Цікавим є записи про двох ченців з ордену василіан, що були читачами бернардинської бібліотеки: у 1777 р. записано ченця Єштуса Гусаліса, який взяв один том *Acta Sanctorum* Жана Боланда до львівського монастиря василіан¹⁶, а в 1778 р. ченця Йозефа Кшижановського, який цікавився літературою з демонології (у реєстрі здійснено запис про те, що василіан брав книгу авторства *Ludovico Amenocanonistam* – ймовірно йдеться про якусь з праць відомого францисканця-демонолога Людовіка Марія Сіністрарі з Амено (1622–1701)¹⁷.

Були читачами бібліотеки представники й білого духовенства. Двічі фігурує як читач Бенедикт Муратович: у 1772 р. він записаний як „папський випускник” (*alumni pontificius*), а через десять років вже як священник (*pater*). Один раз є запис про отця Македонія (1774) та о. Лераліо (1775). У 1774 р. бібліотекою бернардинців користувався проповідник з львівському кафедрального собору о. Антоній Янішевський. У 1777 р. з книгозбірні взяв книги священник М. Горчицький.

Можна підсумувати, який відсоток ченців з монастиря Св. Андрія користувався бібліотекою своєї обителі (при умові припущення, що усі ченці походили виключно з львівського монастиря). Станом на 1772 р. в монастирі був 61 монах¹⁸, у реєстрі ж за 1772 р. фігурує лише 6 ченців-бернардинців, що становить 9,8%,

10 *Ibidem*, с. 249.

11 *Ibidem*, с. 250.

12 *Ibidem*.

13 Л. Гріарте, *Історія францисканізму*, Львів 2015, с. 341.

14 о. N. Golichowski, *op. cit.*, с. 252.

15 *Ibidem*, с. 183–184.

16 НБ ЛНУ, ВРСРК, Ркс. 287 III *Connotatio accipientium et restituentium libros hujus bibliothecae [Fratrum Minorum apud. S. Andream], Anno Domini 1771. Die III maj*, арк. 22 зв.

17 *Ibidem*, арк. 24 зв.

18 J. Krętosz, *op. cit.*, с. 266.

у 1779 р. – 65 ченців загалом¹⁹ і 5 у реєстрі що, становить 7,7%, у 1787 р. був лише 21 монах²⁰ у монастирі, а у реєстрі за 1784 р. фігурує 4 осіб – тобто бібліотекою користувалось 19% ченців, що, однак, пов'язане із зменшенням загальної кількості ченців у монастирі Св. Андрія у Львові.

Користувались книгозбірнею монастиря бернардинців і світські особи. У реєстрі фігурують І. Гавронський, М. Чарнецький, Й. Ковальський, А. Стжемесцій, Й. Лезганіг, В. Геджінський, П. Тишковський, С. Ліпінський, І. Гінтовт-Джевалтовський, а також шляхтич Казимир гербу Златоголенчик. У 1773 р. записаний заступник нотарія С. Ридальський.

* * *

На основі реєстру використання книг бібліотеки оо. бернардинців також вдалось встановити, які саме книги були найпопулярнішими серед користувачів монастирської книгозбірні. Загалом за десять років ведення реєстру читачі користувались близько 452 книгами, що становить 11,3% від загального числа книг (за загальну кількість взято 4000 книг, які були у монастирській бібліотеці станом на 1762 р.).

На основі записів у реєстрі використання бібліотеки можна стверджувати, що не існувало кількісних обмежень на книги, які отримували читачі. Вже перший запис у документі повідомляє, що чернець Аквілін отримав з бібліотеки одразу 32 книги. Чи не найбільшу кількість книг з бібліотеки брав вже згадуваний найактивніший користувач бібліотеки брат Клементин: 10 жовтня 1775 р. він взяв з бібліотеки 40 книг²¹, а 24 травня 1777 р. – аж 51 книгу²². Проте „рекордсменом” став брат Люцій, який всього лиш один раз внесений до реєстру – 5 жовтня 1778 р. він взяв з бібліотеки аж 84 книги²³.

Найпопулярнішою книгою серед користувачів бібліотеки була *Біблія*. Святе Письмо в реєстрі згадується 29 разів латиною (*Biblia Latina, Biblia Sacra, Biblia Sacra Latino, Biblia Vulgatae editionis*) і 15 разів польською (*Biblia Polska, Biblia Polonica*) мовами. У випадку з латинською мовою то йдеться про переклад *Святого Письма*, здійснений Св. Ієронімом (340–420) – *Вульгату*, який за рішенням Тридентського собору затверджено як офіційний для католицької церкви. У випадку з польським перекладом – то йдеться про переклад *Біблії*, що здійснив польський єзуїт Якуб Вуек (1541–1597) у кінці XVI ст. (перше повне видання *Біблії* у перекладі Вуєка вийшло у 1599 р. у Кракові). *Біблію* використовували як при навчанні на генеральних студіях у монастирі, а також при підготовці до проповідей та душпастирської діяльності. Також популярними були так звані *Concordantiae Bibliorum* – хронологічно узгоджений послідовний текст *Святого Письма*. *Concordantia* згадується 15 разів.

Популярними (15 згадок) були *Polyanthea* – збірники цитат та повчальних історій. Зокрема до реєстру внесено *Polyantheanova* німецького філолога та поета Йозефа Лянге (1570–1615/1630) та *Polyanthea Sacra* єзуїта Андреаса Шпаннера

19 *Ibidem*.

20 *Ibidem*.

21 НБ ЛНУ, ВРСРК, Кк. 287 III *Connotatio accipient-um et restituentium libros hujus bibliothecae* [Fratrur Minorum apud. S. Andream], Anno Domini 1771. Die III maj, арк. 15.

22 *Ibidem*, арк. 20.

23 *Ibidem*, арк. 23 зв.

(1639–1694). У францисканських *studium generale* головним авторитетом, з якого черпали думки, був середньовічний філософ, чернець-францисканець Йоан Дунс Скот (1266–1308)²⁴, а відповідно навчання теології ґрунтувалось на вивченні теології „скотизму”. Хоча твори самого Дунса Скота не користувались популярністю порівняно з іншими книгами – записи про них у реєстрі зустрічаються лише тричі (зокрема чотиритомна *Quaestiones In Lib. I-IV Sententiarum*).

Абсолютна більшість книг, які читали у бібліотеці монастиря бернардинців використовувалась для підготовки до орденських студій та для підготовки проповідей. Можна виокремити певних „класичних” авторів, які були найпопулярнішими серед користувачів монастирської бібліотеки – загалом близько 40 авторів. У багатьох випадках серед найпопулярніших авторів важко провести чітку межу між книгами, які використовувались виключно для навчання або проповідницької діяльності. Також, враховуючи практику записувати до реєстру лише автора книги, а не назву (деколи можна натрапити на скорочену назву), нижче у більшості випадків подано лише імена та прізвища авторів. У випадках, коли вказано скорочену назву книги, була здійснена спроба їх ідентифікувати.

Найпопулярнішими авторами (понад 20 згадок), чії книги найчастіше згадуються у реєстрі користування бібліотекою бернардинців були німецький францисканський теолог-скотист Кресцентій Кріспер (1679–1749) автор *Philosophia Scholae Scotisticae* та *Theologia Scholae Scotisticae*, францисканець Фелікс Потеста – *Examen ecclesiasticum*, єзуїт Пауль Габріель Антойне (1678–1743) – *Theologia moralis universa* та член ордену мінімів (орден Св. Франциска де Паула) Антуан Бука – *Theologia patrum dogmatica, scolastico-positiva*.

Також часто (10–20 згадок) фігурують роботи францисканця-обсерванта, проповідника Бернардіно де Бусто (1450–1513) – *Mariale*, францисканців Бартоломео Мастрі (1602–1673) – *Philosophiae ad mentem Scoti*, *Theologia moralis* та відомого теолога та філософа, професора Сорбони Клавдія Фрасена (1620–1711) – ймовірно книга *Scotus Academicus*, що була одним із найважливіших викладів теологія Дунса Скота), Люція Ферарі (1687–1763) – різні томи з восьмитомної своєрідної церковної енциклопедії *Bibliotheca canonica, juridica, moralis, theologica*, Гаetano Верані (1648–1713) – *Philosophia Universa Speculativa Peripatetica*, єзуїтів Роберто Беларміно (1542–1621) та Едмунда Сімонетті (1662–1732), Генріха Енгельґраве (1610–1670) – *Caeleste pantheon* та *Lux Evangelica*, кармелітів Ліберія а Єзу (1646–1719) – можливо *Controversiarum scholastico-polemico-historico-criticarum* та Себальдія а Сан Крістофоро, професора теології у Сорбоні та університеті міста Дуе Гонората Тоурнеллі (1658–1729) – *Degratia Christi* та Жана Понтаса (1638–1728).

Окрім згаданих вище авторів, частіше ніж більшість книг (5–10 згадок) натрапляємо на праці Мартіно Боначіно (†1631 р.) – *De Morali Theologia*, францисканців Хуана де Картахена (1568–1613) – *Homiliae Catholicae De Sacris Arcanis Dei-parae Mariae Et Josephi*, Філіпі Діеза Люзітано (1550–1601) – *Conciones quadruplices* й Патриція Спорера (†1683) – *Theologia moralis, decalogalis et sacramentalis*, Агостіно Паолетті (1600–1671), Джузеппе Мансі (1658–1720) – ймовірно *Locupletissima Bibliotheca moralis praedicabilis*, Себастьяна Гайнріха Пенцінгера, єзуїтів Клавдія ля Круа (1652–1714) – *Theologia moralis* та Вінцентія Гоудрія (1631–1729) – *Bibliotheca concionatoria* й Діонісія Петавія (1583–1652), Луї Габерті (1635–1718), бенедиктинів Ге-

24 F. Wolański, *Kaznodziejstwo bernardynskie Wielkiego Księstwa Litewskiego w XVIII wieku (ze szczególnym uwzględnieniem epoki saskiej)*, „Петербургские славянские и балканские исследования” 2011, № 2(10), с. 73.

рмана Схолінера (1722–1795) та Целестина Оберндорфера (1724–1765), Йозефа Ігнація Клауса (1691–1775) – *Spicilegium universale sacro-profanum*, Рафаеля Аверси (1589–1657) – *Philosophia metaphysicam physicamque complectens quaestionibus context*, Гаспара Юеніна (1650–1713) – *Institutiones Theologicae*, Жана-Баптиста Дугамеля (1624–1706), августинця Джовані Лоренцо Берті (1696–1766) та домініканця Фінцента Луї Готті (1664–1742), а також францисканця Пальбертуса де Темесвара (1435–1504) – *Sermones Pomerii de Sanctis*.

Щодо інших книг з теології чи філософії, то зустрічаємо такі: книгу *Loci Communes Theologici* францисканця Конрада Клінге (1483–1556), який одним з перших виступив проти Лютера²⁵, праці домініканців *Cursus philosophicus Thomisticus* Йоана від Святого Томи (1589–1644), *Philosophia thomistica* Антуана Годіна (1635–1695) та книгу *Clypeus philosophiae* Жака-Казимира Гирінуа (1640–1703). Також згадується праці єзуїтів: *Philosophia Argumentosa* Матіаса Хаймабаха (1666–1747) та *Medulla theologiae moralis* Германа Бузенбаума (1600–1668). Зустрічається й запис про використання праць протестантського теолога Жана Леклерка (1657–1736) – *Physica sive de rebus corporis* та об'єднанні в одному виданні роботи з філософії під назвою *Opera Philosophica*.

Цікавими є записи про те, що користувачі монастирської бібліотеки читали праці провідних німецьких філософів XVIII ст. – Христіана Вольфа (1679–1754) – *Psychologia rationalis* та Фрідріха Христіана Баурмейстера (1708–1785) – *Elementa Philosophiae*. Також у реєстрі натрапляємо на працю *Elementa metaphysicae* італійського філософа Антоніо Дженовезі (1712–1769).

Серед іншої проповідницької літератури зустрічаємо збірки проповідей Тертуліана (155–240), Св. Августина (354–430), Св. Бернарда (1090–1153), Антонія Падуанського (1195–1231) та Альберта Великого (1206–1280), єзуїтів Хуана Осоріо (1542–1594) – *Conciones*, Каспара Кніттеля (1644–1702) – *Conciones Dominicales* та Матіаса Фабера – *Concionum opus tripartitum*, домініканського проповідника і містика Луїса де Гранада (1505–1588) й книги домініканця Томаса де Трухільйо (1590–?) – *Thesaurus Concionatorum* та францисканця Генріха Хельма (†1560) – *Homiliarum*. Серед польських проповідників згадуються збірки проповідей Петра Скарги (1536–1612), Яна Вуйковського, піяра Самюеля від Св. Флоріана (1706–1771), Егідія Мадейського від Св. Йосифа (1691–1746), домініканців Раймунда Чашинського *Obrot calego Roku Kazaniami niedzielnymi ku wieczności skierowany* та Адама Фабіана Бірковського (1564–1636), францисканця Хризостома Кучинського. Цікаво зазначити, що читали ченці й збірку промов під назвою *Orationes* французького гуманіста Марка Антуана Мюре (1526–1585).

Часто користувачі бібліотеки бернардинського монастиря читали агіографічну літературу. Найчастіше (16 разів) зустрічається багатотомне видання *Acta Sanctorum* єзуїта Жана Боланда (1596–1665), якого до 1784 р. вийшло друком 50 томів, що охоплюють період від січня до жовтня (частково). Також зустрічаємо у реєстрі *Żywoty świętych* Петра Скарги, що вперше опубліковані в 1577 р., *De vita S. P. Francisci* авторства францисканця Св. Бонавентури (1221–1274) та життя бернардинця Яна з Дуклі (1414–1484).

Цікаво зазначити, що з житієм Яна з Дуклі пов'язаний запис у реєстрі читачів бібліотеки від 4 червня 1775 р. У записі, що здійснений каліграфічним почерком, йдеться про те, що книгу *Thaumaturgus Russiae, Beatus Servus Dei Ioannes de Ducla*

25 Л. Іріарте, *op. cit.*, с. 290.

(*Блаженний чудотворець Русі, раб Божий Ян з Дуклі*, 1672) яку уклав Кипріян Дамирський (другим твором у збірці є робота *Domus virtutis et honoris* Бартоломея Зиморовича (1597–1677), *Ad requisitionem MARIA THERESSIA Augustissima Imperatricis D[omi]na Nostre Clementissima* (*На вимозу Марії Терезії августійшої імператриці, ласкавої нашої господині*) було передано до бібліотеки у Відні²⁶ (йдеться про імператорську бібліотеку, що тепер Австрійська національна бібліотека). Скориставшись електронним каталог Австрійської національної бібліотеки, вдалось знайти цю книгу. На титульному аркуші здійснено напис *Ex Bibliotheca PP Bernardinorum Conventus Leopold. Ad S. Andreum Apostelum*.

Серед читачів монастирської бібліотеки були популярними й історичні книги. Найчастіше згадується гербівник *Korona Polska* єзуїта Каспара Несецького (1682–1744) – 10 разів, також двічі читачі користувались гербовником домініканця Шимона Окоцького (1580–1653) – *Orbis Polonus*. Окрім того в реєстрі згадується *Historia Polonica* Яна Длугоша (1415–1480) та *Kronika Polska* Мартина Бельського (1495–1575), а також працю Яна Гербурта (1524–1577), ймовірно *Chronica sive Historiae Polonicae compendiosa... descriptio*. Читали ченці й історичні книги про інші землі, зокрема чеські. У документі згадується *Historia Bohemica* – твір Енея Сильвіо Пікколоміні (папа Пій II) (1405–1464). Також згадується відома і часто цитована історія Риму *Ab urbe condita* Тита Лівія (59 до н.е.–17 н.е.). Читали львівські бернардинці й книги заборонених протестантських авторів, зокрема популярну у Європі книгу *Chronicon Saxoniae* Давида Хитрея²⁷ (1531–1600) – провідного протестантського теолога й історика XVI ст., одного з авторів Формули Згоди 1580 р. Під назвою *Historia Libertionis Jeroilimae* ймовірно йдеться про відому історичну поему італійця Торквато Тассо (1544–1595) – *Звільнений Єрусалим*.

Серед творів з історії церкви найпопулярнішим був твір *Annales Minorum* відомого ірландського францисканця Луки Ваддінга (1588–1657), що присвячений історії послідовників Св. Франциска Ассизького. Ще однією книгою, що присвячена історії ордену братів менших, була праця францисканця Марка з Лісабону (†1591) *Chronicas da ordem dos frades Menores* у польському перекладі. Стосовно загальноцерковної історії, то читачі у бернардинській бібліотеці користувались твором домініканця Александра Наталіса (1639–1724) *Historia Ecclesiastica*. Цікаво, що ця книга була внесена папою Інокентієм IX до Індeksu заборонених книг²⁸ через яansenістські погляди автора.

З правничих книг читачі бернардинської бібліотеки використовували видання з цивільного та канонічного права, зокрема видання *Кодексу Юстиніана*, збірки польських законодавчих актів *Volumina Legum* (під записом польською *Prawa i konstytucje Królestwa Polskiego*), а також видання *Inwentarz konstytucji koronnych i Wielkiego Księstwa Litewskiego* за редакцією Мацея Марціяна Ладовського (1640–1715). У реєстрі згадуються збірники церковного права під назвами *Ius Canonicum* та *Ius Ecclesiae*, а також буллариї папи Бенедикта XIV. До категорії церковного права видається доцільним віднести статuti ордену братів менших-обсервантів: *Statuta generalia cismontanarum partium Ordinis Sancti Francisci regularis obseruantiae* та *Statuta generalia Barchinonencia regularis obseruantiae Seraphici S. P. N. Francisci*.

²⁶ НБ ЛНУ, ВРСРК, Пк. 287 III *Connotatio accipientum et restituentium libros hujus bibliothecae* [Fratrur Minorum apud. S. Andreum], Anno Domini 1771. Die III maj, арк. 14.

²⁷ *Index librorum prohibitorum*, Romae 1758, с. 54.

²⁸ *Ibidem*, с. 6.

Були ознайомлені користувачі бернардинської книгозбірні з працями з природознавства, медицини та геометрії, зокрема у реєстрі зустрічаємо працю *Historia naturalis curiosa Regni Poloniae* відомого польського природознавця, єзуїта Габрієля Жончинського (1664–1737), книги ще одного ченця єзуїта, математика Станіслава Сольського (1622–1701) – *Geometra Polski* та *Architekt Polski*. З медичних книг згадується анонімний *Zielnik*, праця *Institutiones chirurgicae* німецького анатома і хірурга Лоренца Гайстера (1683–1758), книга *Fundamenta medicinae theoretico-practica* професора Страсбурзького університету Георга Філіпа Нентера (†1721).

Можна припустити, що ченці-бернардинці вивчали й іноземні мови, зокрема французьку та німецьку. Серед книг, якими користувались читачі книгозбірні натрапляємо на німецьку та французьку граматику. Також, ймовірно, граматики могли використовувати при читанні німецькомовних та франкомовних книг. Серед словників найпопулярнішим було багатотомне видання єзуїта Григорія Кнапія *Dictionarium Polono-Latinum* (12 згадок), також згадується популярний багатомовний *Dictionarium* августинського ченця, гуманіста Амброзіо Калепіно (1436–1511).

Також серед книг у реєстрі можна натрапити на відомий твір львівського ченця-бернардинця Гаудентія Пікульського *Złość żydowska przeciwko Bogu i bliźniemti*, що вийшла друком у Львові в 1760 р. Праця постала в результаті диспуту, що відбувся у Львові в 1759 р. між ортодоксальними рабинами та прихильниками секти франкістів – іудейського месіанського руху, що набув поширення в Речі Посполитій стараннями засновника руху Якоба Франка (1726–1791). Праця Пікульського має яскраво виражений антисемітський характер (одним із питань львівського диспуту була розповсюджена думка про „ритуальні вбивства”, що проводили іудеї). Водночас праця є цінним джерелом з історії та традицій євреїв Речі Посполитої. За матеріалами реєстру використання книг бібліотеки монастиря бернардинців у Львові здійснена спроба визначити коло книжкових інтересів читачів книгозбірні. Вдалось визначити тематику книг для 91 читача.

Таб. 3. Тематика книг бібліотеки монастиря бернардинців у Львові

Тематика книг	Кількість читачів	Відсоток від кількості читачів
Теологія	26	28,6%
Проповідництво	30	33%
Біблія та катехизм	25	27,5%
Історія	16	17,6%
Природознавство, математика, медицина	3	3,3%
ГраMATика	8	8,8%
Філософія	10	11%
Цивільне та канонічне право	6	6,6%
Агіографія	15	16,5%
Демонологія	1	1,1%

Джерело: НБ ЛНУ, ВРСРК, Р.кs. 287 III.

Таким чином бачимо, що найпопулярнішою серед читачів була проповідницька й теологічна література, а також *Біблія*. Популярними були книги з церковної

та світської історії, а також агіографічна література. Найменшою популярністю користувалась книги з природознавства та юриспруденції.

Для світських користувачів бібліотеки характерними були зацікавлення історією та цивільним правом, філософією та природничими науками, а також проповідницькою та агіографічною літературою.

* * *

Бібліотека монастиря оо. бернардинів у Львові в останні роки до свого поділу активно використовувалась як ченцями ордену, так і представниками інших чернечих згромаджень та світським духовенством, а також мирянами. Проте слід звернути увагу на той факт, що лише незначний відсоток ченців з монастиря користувались книгами з бібліотеки, та й кількість книг, які читали була незначною у порівняння до загальної у бібліотеці.

Головною метою використання книг у більшості випадків є підготовка до навчання на орденських студія, що діяли при монастирі, а також для проповідницької діяльності. Проте ченці читали не лише навчальні та церковні книги, а також й праці з медицини, математики та історії. Це дає підстави для припущення, що ченці читали книги не лише навчальні книги, а й видання, що відповідали їхнім позапрофесійним зацікавленням.

.....

**Library of the Bernardine Monastery in Lviv
and its Users in 1771–1784**

In the article the readership of the library of the Bernardine monastery of St. Andrew in Lviv during the last years of general studies activity in the monasteries analysed. In addition, range of interests of the readers of the monastic library was determined.

Keywords: Bernardines, Bernardine monastery of St. Andrew in Lviv, Lviv, library, interests of the readers

.....

Додаток 1

Список користувачів бібліотеки монастиря Св. Андрія ордену бернардинців у Львові (1771–1784)

№	Ім'я	Інші варіанти імені	Кількість згадок	Роки згадок	Середовище*	Тематики книг
1.	fr. Aquilinus		1	1771	Д-м.	Моральна теологія, Проповідництво
2.	Pater Protus de Ordini Conventualium OSP Franc.		1	1771	Д.О.	Проповідництво
3.	fr. Elias Pesniatowski Ord. Carmell ARO		1	1771	Д.О.	
4.	Clementinus fr.		21	1771–1773 1775–1778	Д-м.	Біблія, Моральна теологія, Проповідництво, Історія
5.	Eustachius fr. Praed.		1	1771	Д-м.	Проповідництво
6.	Eilipidus fr.		2	1771–1772	Д-м.	Медицина, Агіографія
7.	J. Capistrarius fr.	Joannes Capistranus fr.	2	1772	Д-м.	Грамматика, Проповідництво
8.	Benedicti Muratowicz, alumni pontificius	p. Benedictus Muratowicz	2	1772, 1782	Д.Д.	Агіографія
9.	Maxym fr.	Maximus fr.	2	1772, 1777	Д-м.	Історія
10.	Benvenutus fr.	Benvenutus fr. ST	2	1772	Д-м.	Філософія
11.	I. Gawronski		1	1772	Св.	
12.	Euzebius fr.	Eusebius fr. Studii Theologi-speculativi decanus	4	1772–1773	Д-м.	Біблія, Проповідництво
13.	Hugolinus fr.		3	1772/73–1774	Д-м.	Проповідництво, Грамматика
14.	S. Rydalski N[o]t[ar]ius: Subst[ri]t[us]		1	1773	Св.	Цивільне право
15.	A. Knoblauch S.S.C.M. in Re Montaniss: Ufficialij		1	1773	Д.О.	Природознавство
16.	Xystus fr.		1	1773	Д-м.	
17.	Daniel fr.		1	1773	Д-м.	
18.	Theophanes fr.		3	1773, 1775	Д-м.	Моральна теологія
19.	Terentianus fr.	Terentianus fr. Studii Philosophici Decanus	7	1773, 1775–1777	Д-м.	Агіографія, Моральна теологія, Проповідництво
20.	Matheus fr.		4	1773–1775	Д-м.	Біблія, Проповідництво
21.	Isaias fr.		1	1773	Д-м.	
22.	Verecundus fr.	Verecundus fr. Praedicator Dominicalis	8	1773–1777, 1780	Д-м.	Біблія, Проповідництво
23.	Alexius fr. Praedicat. Fest.	Alexius fr. conc.	3	1773–1774	Д-м.	Проповідництво, Агіографія
24.	Petrus fr. S: Thiaie L. G:	Petrus fr. ST	2	1773	Д-м.	Моральна теологія
25.	Symphorianus fr. S. Theologiae Lector Generalis	Symphorianus fr.	6	1773–1775	Д-м.	Моральна теологія
26.	Paphnutius fr.		1	1773/74	Д-м.	
27.	Macedoniusp.		1	1773/74	Д.Д.	Проповідництво
28.	Gregorius fr.	Gregorius fr. L. Phphia, Gregorius fr., Gregorius Rzepecki fr.	5	1773–1774, 1776, 1780	Д-м.	Моральна теологія

№	Ім'я	Інші варіанти імені	Кількість згадок	Роки згадок	Середовище*	Тематики книг
29.	Columbinus fr.	Columbanus fr., Columbanus fr. Praed.	8	1774–1775, 1778, 1782–1783	Д-м	Біблія, Моральна теологія, Агіографія
30.	Paulus fr.	Paulus fr. Vicaria	20	1773–1778	Д-м	Моральна теологія
31.	Arnultphus fr.		3	1774, 1776	Д-м	Біблія, Проповідництво, Грамматика
32.	Lambertus fr. Praed		4	1774	Д-м	Біблія, Проповідництво
33.	Succissius fr.		7	1774–1778	Д-м	Проповідництво
34.	Antoniusz Janiszewski Conc: ArchCat: Leop.		1	1774	Д-Д	Канонічне право
35.	Marianus fr.		3	1774–1775	Д-м	
36.	Urbanus fr.		13	1774–1777 1780–1782	Д-м	Проповідництво, Філо- софія, Моральна теологія
37.	Henricus S[z]panner fr.		3	1774–1775	Д-м	Агіографія
38.	Hipolit Bosahowski fr.		1	1774	Д-м	
39.	Gvilhelmus fr.	Vilhelmus fr.	4	1774–1777	Д-м	Катехизм, Грамматика
40.	Joannes Uldwitek fr. Reformatus		1	1774	Д-О	
41.	Richard K. fr.		1	1774	Д-м	
42.	Dominico a S. Hyacintho fr. Lector S. Theologiae	Dominico a S. Hyacintho fr. Trinitaris	2	1774, 1776	Д-м	Проповідництво
43.	Athanasius fr.		1	1774	Д-м	
44.	Wolfgangus fr.		3	1774, 1777	Д-м	Проповідництво
45.	M. Czarncki		1	1774	Св.	Цивільне право
46.	Libertatus fr.		2	1774–1775	Д-м	Моральна теологія
47.	Joannes Kovalski		1	1774	Св.	
48.	Antt. Strzemesci		1	1774	Св.	Грамматика
49.	Jos. Liezganig		1	1774	Св.	Агіографія
50.	F.A. Macio Milsz.		1	1774	Св.	
51.	Raphael Przynski fr.	Raphael Przynski fr. Conf. Cathed.	2	1774–1775	Д-м	
52.	Josephus fr.		1	1774	Д-м	
53.	Honorij fr.		2	1774–1775	Д-м	
54.	Rzeszotarski		1	1775	Св.	Цивільне право
55.	Nicolaus fr. Vicarij		1	1775	Д-м	
56.	Faustinus fr.		2	1775	Д-м	
57.	Valerianus fr.		1	1775	Д-м	
58.	W. Giedzinski		1	1775	Св.	Математика
59.	Volosianus fr.		4	1775, 1777	Д-м	
60.	x. Lieratio		1	1775	Д-Д	Історія
61.	Michael fr. Praed.		1	1775	Д-м	Біблія, Проповідництво
62.	Adalbertho fr.	Adalberthus fr.	7	1775– 1777, 1780	Д-м	Моральна теологія, Грамматика
63.	Fortunatus fr. Conc.	Fortunatus fr.	10	1775, 1781–1782	Д-м	Біблія, Моральна теологія, Проповідництво, Агіографія
64.	Josephus Knap. Caso Regii Gnb: Cins:		1	1775	Св.	Канонічне право
65.	Pontianus fr. Praed.	Pontianus fr.	6	1775, 1777	Д-м	Біблія, Проповідництво, Агіографія, Історія

№	Ім'я	Інші варіанти імені	Кількість згадок	Роки згадок	Середовище*	Тематики книг
66.	Patritius fr.	Patritius fr. ST, Patritius fr. STL, Patritius fr. STL.G, Patritius fr. L.	14	1775, 1777-1778, 1780	Д-м	Біблія, Філософія, Моральна теологія
67.	Benedictus Kotficki fr. Ex P[rovincia]lis		1	1775	Д-м	
68.	Methodius fr.		1	1775	Д-м	Моральна теологія
69.	Leontius fr. Vic.	Leontius fr.	3	1775-1776	Д-м	
70.	A. Marchocki C[ivil]. L[epolensis]. ?	A. Marchocki	2	1775	Св.	Проповідництво
71.	Ignes. Gintowt-Dziewaltowski		1	1776	Св.	Історія
72.	Victorinus Miakowski fr. S. T. Profesor Carmelita ARO Conv. Leopoli		1	1776	Д-О	Агіографія
73.	Cleophas fr.		4	1776, 1778	Д-м	
74.	Salvator fr.	Salvator fr. Lector Philosophia	6	1776, 1780-1781, 1783	Д-м	Агіографія, Моральна теологія, Проповідництво, Філософія, Історія
75.	Evaristus fr.		2	1776-1777	Д-м	Грамматика
76.	Josaphat fr.		1	1777	Д-м	
77.	Carolus fr.	Вперше записаний разом з р. Ladislau	2	1776, 1778	Д-м	
78.	Cornelius fr. OMI	Cornelius fr. Minoret.	2	1777-1778	Д-О	Історія
79.	Gaudentius fr.		1	1777	Д-м	
80.	Benignus fr.		5	1777-1778, 1782	Д-м	Біблія, Проповідництво, Агіографія
81.	Anselmus fr.		2	1777	Д-м	Біблія, Моральна теологія, Проповідництво, Агіографія
82.	Amantius fr.		1	1777	Д-м	Біблія, Проповідництво
83.	Jesztus Husalis fr. OSBM		1	1777	Д-О	Агіографія
84.	M. Geczycki x. Instigator Curia		1	1777	Д-Д	Історія
85.	Latus fr.		1	1777	Д-м	Моральна теологія, Грамматика
86.	Magnus fr.		2	1777-1778	Д-м	
87.	Stanislaw Minonla fr.		1	1778	Д-м	
88.	Ferdinandus Widerlechner fr.		1	1778	Д-м	Моральна теологія
89.	Cyrinus fr.		1	1778	Д-м	Моральна теологія
90.	Lucius fr.		1	1778	Д-м	Біблія, Моральна теологія, Філософія, Проповідництво
91.	Mathias fr.	Mathias fr. Prae. Leopoli	5	1778, 1780-1781	Д-м	Проповідництво
92.	Jozephus Krzyzanowski fr. O. S. Basillii M.		1	1778	Д-О	Демонологія
93.	Stanislaus Rastryk fr. Ord. Praed.		1	1778	Д-О	
94.	Vitolis fr. Confir.		1	1778	Д-О	
95.	Joachimus fr.		1	1779	Д-О	Моральна теологія

№	Ім'я	Інші варіанти імені	Кількість згадок	Роки згадок	Середовище*	Тематики книг
96.	Florus fr.		1	1779	Д-м	
97.	I. Puzyna		1	1779	Св.	Історія
98.	P. Tyszkowski		5	1779-1780	Св.	Філософія, Математика
99.	Ubalduis fr.		1	1779	Д-м	
100.	Onuphrius fr.		1	1779	Д-м	
101.	Kazimirz Zlotogoleczyk		1	1779	Св.	Історія
102.	Rogatianus fr.		1	1779	Д-м	
103.	Samuel a Sermo Rosario		1	1780	Д-О	Історія
104.	Regulus fr.		1	1780	Д-м	Проповідництво
105.	Zenobiy fr.		1	1780	Д-м	Біблія, Проповідництво
106.	Hilarion fr. Decanus Studii	Hilarion fr., Hilarion fr. Decanus S.T.	3	1780-1781	Д-м	Біблія, Проповідництво, Філософія
107.	Tacianus fr. W.		8	1780-1781	Д-м	Історія
108.	Gnaphrius fr.		1	1780	Д-м	Історія
109.	Alexander a S. Rosalia fr. Ordo SIS Trinit.		1	1780	Д-О	Історія
110.	Salvinus fr.		1	1780	Д-м	Біблія, Філософія
111.	Seb. Lipinski		1	1780	Св.	Історія
112.	Sergiusz fr.		1	1781	Д-м	Філософія
113.	Ladislaus Lange fr.	Ladislaus fr.	1	1782	Д-м	Катехизм
114.	Marcelus fr.		1	1782	Д-м	Катехизм
115.	Tiburtius fr.		2	1782	Д-м	Моральна теологія
116.	Richardus fr.		1	1782	Д-м	Моральна теологія
117.	Columbanus fr.	Columbanus fr. Praed.	2	1782-1783	Д-м	Біблія, Агіографія
118.	Xaverius fr. Reformatis.		1	1782	Д-О	Агіографія
119.	Bruno fr. Praed. Leop.		3	1782, 1784	Д-м	Біблія, Проповідництво
120.	Optatus fr.		1	1782	Д-м	Біблія
121.	Theogenes fr.		5	1783	Д-м	Моральна теологія
122.	Gabriel fr.	o. Gabriel Swietelski	3	1783-1784	Д-м	Моральна теологія, Біблія, Канонічне право
123.	Angelus fr.	o. Anioł Krynski (Krynicki)	1	1783	Д-м	
124.	Sabinianus fr.		4	1784	Д-м	Історія
125.	Leonardus fr.		2	1784	Д-м	Філософія
126.	WK Zilionka KA		1	1784	Св.	

* Д-м – Духовне-монастир; Д-О – Духовне-інший орден; Д-Д – Духовне-біле духовенство; Св. – Світське

Джерело: НБ ЛНУ, ВРСПК, Ркс. 286 III, 287 III.